

opusdei.org

„Ja hľadám tvoju tvár, Pane.“ Viera v osobného Boha

Kresťanská viera je viera s Tvárou, viera, ktorá nám hovorí: Nie si na svete sám... je Nieкто, kto chcel, aby si existoval, kto povedal: ŽI!

03.04.2019

V srdci mi znejú tvoje slová:
„Hľadajte moju tvár!“ Pane, ja hľadám tvoju tvár. (Ž 27,8) Žalmistov verš je obdobou námetu, ktorý sa vinie stránkami Svätého Písma od

Knihy Genezis až po knihu Zjavení:¹ dejiny Boha a ľudí, ktoré stále pokračujú. V tejto túžbe je vyjadrené niečo, čo aj dnes viac – menej explicitne pulzuje v srdciach ľudí 21. storočia. Hoci by sa rokmi mohlo zdať, že úpadok náboženstva v západnom svete je nezadržateľný, že viera v Boha je v porovnaní s modernou kultúrou a vedeckým svetom iba o trochu viac než nemoderným kusom nábytku, je hľadanie Boha a transcendentálneho zmyslu vlastnej existencie stále živé.

Navzdory tomu, v tomto hľadaní prišlo k značnej kvalitatívnej zmene. Obraz náboženských presvedčení je dnes zložitejší než v minulosti. V katolíckej cirkvi upadlo praktizovanie a narástol počet ľudí, ktorí sa pokladajú za kresťanov, ale neuznávajú niektoré aspekty náuky viery a morálky. Objavuje sa tiež tendencia voľne miešať rôzne náboženské vyznania (napr.

kresťanstvo s budhizmom). Narástol počet ľudí, ktorí hovoria, že veria v nejakú neosobnú silu, ale neveria v Boha kresťanskej viery, a tiež počet členov nekresťanských náboženstiev, zvlášť východných náboženstiev alebo hnutia *New Age*. Pre mnohých má obraz božstva podobu kozmickej sily, akéhosi zdroja duchovnej energie alebo nejakej vzdialenej ľahostajnej bytosti. Celkovo sa dá povedať, že v súčasnom kultúrnom prostredí je oveľa ťažšie *spoznať tvár osobného Boha*, považovať za skutočne vierohodnú kresťanskú zvesť o Bohu, ktorý sa zjavil v Ježišovi Kristovi, alebo si zásadným spôsobom uvedomovať jeho blízkosť.

Ak sú kultúry, v ktorých je neosobné chápanie Boha spôsobené tým, že na nich mala kresťanská viera malý vplyv, ide v západnom svete skôr o zložitý kultúrny jav: „Nepochopiteľné zabudnutie na Boha“, kvôli ktorému „sa zdá, že všetko ide celkom dobre aj

bez Neho.“² Toto zabudnutie, ktoré nemôže zabrániť istému „pocitu frustrácie, nespokojnosti všetkých so všetkým,“³ sa okrem iného prejavuje v tendencii chápať náboženstvo z individualistického pohľadu, ako *konzum* náboženských zážitkov v závislosti na vlastných duchovných potrebách. Hoci je dnes z tohto pohľadu ťažké pochopiť, že nás Boh pozýva k osobnému vzťahu, nebolo to ľahké ani v skoršom dosť rozšírenom poňatí, ktoré nazeralo na praktizovanie náboženstva predovšetkým ako na „povinnosť“ či obyčajný vonkajší záväzok voči Bohu. Jasne to v tejto súvislosti dokazuje prezieravý pohľad blahoslaveného Johna Henryho Newmana na dejiny: „každé storočie je ako tie ostatné, hoci tým, ktorí v ňom žijú, sa zdá horšie než ktorékoľvek predchádzajúce.“⁴

Kontext, v ktorom sa kresťanská viera vyvíja dnes, má celkom určite

zložitejšiu povahu. Ale aj dnes je rovnako ako pred tým možné znovu objaviť strhujúcu silu viery s Tvárou, viery, ktorá nám hovorí: Nie si na svete sám; je Niekto, kto chcel, aby si existoval, kto ti povedal: Ži! (por. Ef 16,6) a kto nás chce mať naveky šťastných. Boh Ježiša Krista, ktorého kritizovali za to, že „údajne minimalizoval zmysel ľudskej existencie a odnímal životu novosť a dobrodružstvo“⁵, naozaj chce, aby sme mali život, život v hojnosti (Jn 10,10), to znamená šťastie, ktoré nám nikto a nič nemôže zobrať (por. Jn 16,22).

Tajomstvo Tváre a idoly bez tváre

Niektorí, zvlášť na Západe, dnes chápu duchovno a náboženstvo ako protiklad: kým v „duchovne“ vidia autentičnosť a blízkosť – ide o ich zážitky a pocity -, v náboženstve vidia predovšetkým akýsi súhrn predpisov a presvedčení, ktoré sú im

cudzie. Náboženstvo sa tak môže javiť ako predmet historického a kultúrneho záujmu, nie však ako skutočnosť nevyhnutnú pre osobný a spoločenský život. Okrem iných faktorov to môže byť spôsobené istými nedostatkami v katechéze – kresťanská viera je totiž určená práve na to, aby sa stala skúsenosťou v živote každého človeka, podobne ako medziludské vzťahy, priateľstvo atď. „Neexistuje totiž“, napísal svätý Josemaría, „duchovný život bez osobného vzťahu k Bohu.“ V rovnakom duchu napísal pápež František: „Pozývam každého kresťana na ktoromkoľvek mieste a v akejkoľvek situácii k tomu, aby sa hneď dnes vrátil k svojmu osobnému stretnutiu s Ježišom Kristom, alebo aspoň aby urobil rozhodnutie, že sa s ním chce stretnúť a že ho bude každý deň bez prestania hľadať. Nikto nemá najmenší dôvod myslieť si, že sa ho toto pozvanie netýka.“⁷

Toto stretnutie však nezodpovedá logike, podľa ktorej všetko prebieha okamžite a automaticky. K človeku nemožno pristupovať tak, ako sa vstupuje na nejakú webovú stránku, jedným kliknutím na odkaz; ani nemožno nejakú osobu skutočne objaviť tak, ako sa nachádza nejaký predmet. Dokonca aj vtedy, keď sa zdá, že objavenie Boha bolo neočakávané, ako to býva pri niektorých konverziách, rozprávania niektorých konvertitov väčšinou ukazuje, že taký krok bol pripravovaný veľmi pozvoľna už dlho predtým. Cesta k viere a samotný život veriaceho v sebe obsahuje veľa trpezlivého čakania. „Máme žiť v očakávaní tohto stretnutia.“⁸ Premeny v dejinách spásy – či už tie, o ktorých hovorí Písmo, ako aj tie, ktorých svedkami sme v súčasnosti – ukazujú, ako Boh vie čakať. Boh čaká, pretože má do činenia s ľuďmi. Ale preto, že On je Osoba, má sa aj človek naučiť čakať.

„Viera si zo svojej povahy vyžaduje zrieknutie sa bezprostredného vlastníctva, ktoré je zdanlivo ponúkané videním; je pozvaním k otvoreniu sa zdroju svetla v úcte k vlastnému tajomstvu Tváre, ktorá sa chce zjaviť osobne a vo vhodnej chvíli.“⁹

Príbeh o zlatom teľati na púšti (por. Ex 32,1-8) je večným obrazom tejto netrpezlivosti človeka s Bohom.

„Kým Mojžiš hovorí na Sinaji s Bohom, ľud nevydrží čakať.“¹⁰

Rozumie sa teda, prečo starozákonní proroci tak naliehavo varovali pred modloslužbou,¹¹ ktorá prechádza naprieč storočiami až dodnes.

Nikomu sa pochopiteľne nepáči, ak ho niekto nazýva modloslužobníkom: toto slovo naznačuje podriadenosť a iracionálnosť, čo nie je práve lichotivé. Stojí však za povšimnutie, že proroci sa týmto výrazom obracali predovšetkým k *veriacemu* ľudu. Modloslužba totiž nie je iba problém

„národov“, ktoré nevzývajú Božie Meno (por. Jer 10,25): máva svoje miesto aj v živote veriaceho človeka, ako akási „rezerva“, pre prípad, že Boh nenaplní očakávania srdca, akoby Boh nestačil. „Pred modlou nehrozí možnosť nejakého povolania, ktoré odvádza od vlastných istôt, pretože modly nemajú ústa a nehovoria (Žl 115,5). Chápeme teda, že modla je zámienkou k tomu, aby sme sa sami postavili do stredu reality klaňaním sa dielu vlastných rúk.“¹² pretože v tom spočíva pokušenie: stanoviť si tvár, aj keby to mala byť len tá naša, akoby odrazená v zrkadle. „Namiesto viery v Boha sa uprednostňuje uctievanie modly, ktorej tvár možno stanoviť a pôvod ktorej je známy, pretože ju sami zhotovujeme.“¹³ Hľadanie osobného Boha, Tváre, ktorá chce byť prijatá, je považované za nemožné, a sú vyberané tváre, ktoré si volíme sami: „prispôsobených“ bohov – s horko sladkou pachutou, ktoré toto

adjektívum niekedy máva; bohovia „zo striebra, zlata, bronzu, železa, dreva i kameňa, ktorí nevidia, nepočujú, ani nič nevedia“ (Dan 5,23), ktorí sa však prepožičiavajú našim túžbam.

Na tieto istoty môžeme byť upnutí rôzne dlhý čas. Ale nejaké problémy v práci, rodinná kríza, problematické dieťa alebo ťažká choroba môžu ľahko spôsobiť, že sa táto istota zrúti. „Kde sú tí tvoji bohovia, ktorých si si zadovážil? Len nech ťa prídu vytrhnúť z tvojej biedy!“ (Jer 2,28). Vtedy si človek uvedomí, že je na svete sám; podobne ako Adam a Eva v raji po prvotnom hriechu, si uvedomí, že je nahý, že visí vo vzduchoprázdne (por. Gen 3,7). Príde chvíľa, keď už človek nemôže ďalej, nestačí mu obvyklé vysvetlenie, neuspokojí sa s výmyslami falošných prorokov. Aj napriek tomu, že si to ľudia neuvedomujú, pociťujú túžbu utíšiť svoj nepokoj Božím učením.¹⁴

Osobný Boh

V čom môže kresťanstvo prekonať nedostatky idolov a utíšiť túto túžbu? Kým pre iné náboženstvá a spirituality „Boh zostáva veľmi vzdialený a zdá sa, že nechce byť spoznaný, nenechá sa milovať, nie je priateľom,“¹⁵ kresťanský Boh „sa zviditeľnil: v tvári Krista vidíme Boha, Boha, ktorý sa dal spoznať.“¹⁶ Kresťanský Boh je ten Niekto, po ktorom túži ľudské srdce. On sám nám prišiel ukázať svoju tvár: „O tom, čo sme počuli, vlastnými očami videli, pozorne sledovali a čoho sme sa svojimi rukami dotýkali, o Slove života svedčíme a zvestujeme vám ho.“ (Jn 1,3). Keď zlyhajú všetky ľudské istoty, keď sa život a jeho zmysel stane neistým, vstupuje na scénu „Slovo života“. Kto ho odmietne, stane sa akoby otrokom svojej potreby lásky;¹⁷ kto mu otvorí dvere a rozhodne sa, že sa nebude držať vlastných istôt alebo svojej

beznádeje, kto pred ním uzná sám seba za úbohého chorého, za úbohého slepca, môže objaviť jeho tvár.

Čo ale znamená, že Boh je *osoba*, že má tvár? A má vôbec táto otázka zmysel? Keď Filip žiada Ježiša, aby im ukázal Otca, Pán mu odpovie: „Kto videl mňa, videl Otca“ (Jn 14,9). Že sa Boh stal človekom v Ježišovi, že skrze jeho človečenstvo sa Boh zjavil ako osoba – čo je ústrednou udalosťou kresťanskej viery -, dokazuje, že táto otázka nenaznačuje klamnú predstavu, ale že má skutočný cieľ.

V úvahe o osobnom Bohu je teda možné vychádzať z ľudskej osoby; je to vlastne jediná cesta, pretože nepoznáme priamym spôsobom žiadnu inú formu osobnej existencie. Je však potrebné vyvarovať sa antropomorfizmu: pokúšaniu popisovať Boha podľa ľudských

meradiel, čosi ako zväčšenú, zdokonalenú ľudskú bytosť. Už samotný fakt, že Boh je Trojica osôb, dokazuje, že jeho osobné Bytie presahuje rámec našej vlastnej existencie; preto však ešte táto cesta nie je neužitočná ako pokus priblížiť sa k jeho Tajomstvu na krídlach viery a rozumu.¹⁸

Vráťme sa teda opäť k otázke: Čo znamená byť osobou? Osoba sa od neosobných tvorov líši tým, že „vlastní sama seba vôľou: je to transcendencia bytosti, ktorá môže povedať *ja*.“¹⁹ Transcendencia preto, že *onoja* robí z každej osoby – vrátane tých, ktorí *ja* povedať nemôžu – pred zvyškom vesmíru samostatnú skutočnosť; každá osoba je takpovediac hlbinou. „Hlbina sa ozýva hlbine“ (Žl 42,8), hovorí verš žalmu, v ktorom svätý Augustín spoznáva tajomstvo ľudskej osoby.²⁰ Povedať, že Boh je osoba, teda znamená, že ide o *Ja*, ktoré je svojim

pánom a je iné než ja, nie je však vedľa mňa, ako ktorákoľvek iná ľudská osoba. Boh je, ako tiež hovoril svätý Augustín v jednom výraze, ktorého hĺbku je ťažké prekonať, *interior intimo meo*: vnútornejšie ako moje vlastné vnútro²¹, pretože sa nachádza v najhlbšom počiatku môjho bytia. On na mňa myslel a nikdy myslieť neprestane.

Práve tu sa objavuje rozhodujúca hranica medzi našim osobným bytím a bytím Boha. Naša existencia je zásadne závislá od Boha: sme, *pretože On chcel*; naša existencia je v jeho rukách. „Na počiatku západnej filozofie sa opakovane objavuje otázka pre *arjé*, počiatku všetkých vecí, a sú na ňu rôzne hlboké odpovede. Avšak iba jedna odpoveď je správna: uvedomiť si, že môj počiatok je v Bohu. Lepšie povedané: „v Božej vôli, zameranej na mňa, no to, čím mám byť, aby som bol, kým som.“²² Boh rozhodol, aby som

existoval a bol práve taký aký som; preto sa môžem prijať a pokladať sa za dobro. Tak je to vždy, keď dieťa zistí, že je milované svojimi rodičmi, vždy, keď mu pohľad, úsmev, gesto povie „Som rád, že si!“²³ spoznáva, že je úplne závislé ... a zároveň bezpodmienečne milované.

„On je náš Stvoriteľ, jemu patríme.“ (Ž 100,3). Má v sebe táto radikálna závislosť nejakú formu nadvlády? Ak by sme mali odpovedať kladne, museli by sme povedať, že keď sa matka usmieva na svoje malé dieťa, chce ho pritom ovládať. Je nadvláda jedinou formou vzťahu medzi osobami? Je dokonca hlavnou formou? Oproti *logike nadvlády* sa nám ihneď predstavuje iná, silnejšia logika: *logika lásky*. Oproti postoju toho, kto druhému hovorí: „Musíš byť taký, ako ja hovorím, aby si bol“, sa ozýva oveľa osobnejšie zvolanie: „Je dobre, že si...aký si!“ To je slovo, ktorým sa obraciame na milovanú

osobu, na choré dieťa, na starého otca, slovo, ktorým je ten druhý prijatý taký, aký je ... je milovaný.

Uznať, že nie som svojim pôvodcom, neznamená prijať bez váhania svoju nekonečnosť: taký záver zostáva len na povrchu veci. V skutočnosti to znamená otvoriť sa nekonečnosti Boha; znamená to uznať, že „ kým žijem, sme dvaja. Môj život je vo svojej podstate vzťahom. Existujem iba preto, že som vyslovene niekým iným. Uznať túto absolútnu závislosť jednoducho znamená utvrdiť sa v tom, čím som. Existujem iba preto, že som milovaný. A život pre mňa bude znamenať, že budem sám milovať, že odpoviem na milosť vďačnosťou“.²⁴ Kresťanské Zjavenie nám umožňuje spoznať Boha, ktorý sa riadi touto logikou. Boha, ktorý tvorí z Lásky, z množstva Lásky. Ba čo viac: Boha, ktorý je Láska. A práve v stretnutí s ním objavíme svoju vlastnú tvár: objavíme, kým sme.

Božia tvár

„Nie sme náhodným a nezmyselným produktom vývoja,“ povedal Benedikt XVI. po svojom zvolení na Petrov stolec. „Každý z nás je plodom Božej myšlienky. Každý z nás je chcený, každý je milovaný, každý je nutný.“²⁵ Táto skutočnosť nie je len predmetom *intelektuálneho chápania*. Inými slovami nestačí povedať: „Dobre, už tomu rozumiem.“ Je to *iskra*, ktorá zapalaže celý život: umožňuje pohľad na kresťanstvo, ktorý ďaleko prekonáva pohľad intelektuálneho systému a premieňa život od základu.

Z tohto nového pohľadu modlitba dostáva ústredné miesto v živote, ako to môžeme vidieť v Ježišovom živote.

²⁶ Modlitba nemá nič spoločné s koncepciami, ktoré skresľujú jej zmysel, nespočíva v seba vyprázdnení ani v úslužnom poslúchaní cudzej vôle. Dobre to

vysvetľuje pápež František , keď opisuje, ako sa modlí: „Cítim, ako by som bol v rukách niekoho iného, ako by ma Boh bral za ruku. Myslí, že je potrebné dôjsť k transcendentálnej odlišnosti Pána, ktorý je Pánom všetkého, ale vždy rešpektuje našu slobodu.“²⁷ Modlitba teda v prvom rade znamená objaviť, že sme s *Bohom*: Niekým živým, skutočným, ktorý nie je ja sám; Niekým, kým skutočne som, v kom objavujem svoju pravú tvár.

Vedomie, že nás stvoril Boh, v nás nevyvoláva pocit, že sme *odmietnutí*, ale práve naopak *prijatí*. Nieкто nám povedal: „Je dobré, že si!“ A ten Nieкто to navyše naveky potvrdil a stanovil tým, že za každého z nás položil život. Postoj, ktorý môžeme zaujať pred Bohom, nespočíva v tom podriaďiť sa, alebo sa vzoprieť, ale uzavrieť sa do lásky, alebo *nechať sa milovať*, aby sme mohli odpovedať*láskou*. Naším Počiatkom

je Láska, a k Láske sme boli Bohom vyvolení a povolani. Preto keď v nebi, uvidíme Božiu tvár, spoznáme, že sme ju poznali odjakživa. Bol zasvätený do všetkých našich pozemských skúseností nevinnej lásky; stvoril ich, udržiaval a v každej chvíli vnútorne oživoval. Všetko, čo v nich bolo skutočnou láskou, bolo dokonca aj na zemi oveľa viac jeho než naše, a naše to bolo iba preto, že to bolo jeho.“²⁸

Lucas Buch – Carlos Ayxelá

Literatúra na doplnenie témy

František, Ap. exh. *Evangelium gaudium*, 24-11-2013, b. 264-267: Osobné stretnutie s Ježišovou láskou, ktorá nám priniesla spásu.“

František, Enc. *Lumen Fidei*, 29-6-2013, č. 8-39.

Benedikt XVI., Audiencia, 16-1-2013.

Pápežská rada pre kultúru, Pápežská rada pre medzináboženský dialóg (2003), *Ježiš Kristus, nositeľ živej vody. Kresťanská úvaha o hnutí New Age* (O kresťanstve vzhľadom k rozmachu hnutia New Agea iných spiritualít).

Kongregácia pre náuku viery (1989) *Orationis Formas*. List biskupom katolíckej cirkvi o niektorých aspektoch kresťanskej meditácie (O osobnom vzťahu s Bohom ako základnom prvku kresťanskej modlitby).

Borghello, U. *Liberare l' amore. La comune idolatria, l' angoscia in agguato, la salvezza cristiana*, (kap. 2-4), Ares, 2009.

Burggraf, J. „La libertad, don y tarea“. In: Burggraf, J. *La transmisión de la fe en la sociedad postmoderna y otros escritos*, Eunsa, 2015.

Daniélou, J. *Dios y nosotros*, Cristiandad, Madrid 2003, kap. 2, „El Dios de los filósofos“ (orig. Dieu et nous).

Guardini, R. *Sebepřijetí – Životní období*, Zvon, Praha 1997 (orig. *Die Annahme seiner selbst*).

-*Svet a osoba . Eseje ku křesťanské nauce o člověku*, Trinitas, Svitavy 2005. (orig. *Welt und Person. Versuche zur christlichen Lehre vom Menschen*).

Ratzinger, J. *Úvod do křesťanstva*, Petrov, Brno 1991 (I. 4.2 „Osobný Boh“). (Orig. *Einführung in das Christentum*)

-*El Dios de los cristianos* (I. 1 „Dios tiene nombre“), Sígueme, 2009 (orig. *Der Gott Jesu Christi. Betrachtungen über den Dreieinigen Gott*).

- *Viera, pravda, tolerancia. Křesťanstvo a světové náboženství* (I.

1. „Jednota a pluralita náboženstiev. Miesto kresťanskej viery v dejinách náboženstva“. (orig. *Glaube, Wahrheit, Toleranz. Das Christentum und die Weltreligionen*).

-„ Sobre el concepto de persona en teología“. In: Ratzinger, J. *Palabra en la Iglesia*, Sígueme, 1976 s. 165-180 (orig. „Zum Personverständnis in *Teologie*“).

.....

¹ „Budem sa musieť pred tebou ukryvať. Budem na zemi tulákom a vyhnancom“(Gen 4,14) „Neuvidíš moju tvár. Nikto z ľudí ma nemôže uvidieť a zostať na žive“ (Ex 33,20); „Nech Boh rozjasní nad tebou svoju tvár a nech ťa požehná!“ (Nm 6,25); „Prečo si skrývaš tvár? Prečo ma pokladáš za protivníka?“ (Job 13,24); „Kedy už pôjdem a uvidím Božiu tvár?“ (Žl 42,3); „Nebudem už na vás

pozerat' s nevôlou. Som predsa milosrdný, hovorí Pán“ (Jer 3,12); „Budem hladiet' na jeho tvár a na čele budem mať jeho meno“ (Zj 22,4).

²Benedikt XVI., *Homílie*, 21-VIII-2005.

³Tamtiež.

⁴J.H.Newman, *Lectures on the Prophetical Office of the Church*, Londýn 1838, s. 429.

⁵František, enc. *Lumen Fidei*, 29-VI-2013, č. 2.

⁶*Íst' s Kristom*, č. 174.

⁷František, ap.exh. *Evangelii gaudium*, 24-XI-2013, č.3.

⁸František, *Generálna audiencia*, 11-X-2017.

⁹František, *Lumen Fidei*, č. 13.

¹⁰Tamtiež.

- ¹¹ Por. napr. Bar 6, 45-51; Jer 2,28; Iz 2,8;37,19.
- ¹² František, *Lumen Fidei*, č. 13.
- ¹³ Tamtiež.
- ¹⁴ *Boží priatelja*, č. 260.
- ¹⁵ Benedikt XVI., *Lectio divina*. 12-II-2010.
- ¹⁶ Tamtiež.
- ¹⁷ Por. U. Borghello. *Liberare l' amore*, Milán, Ares 2009, s. 34.
- ¹⁸ Obrazom „krídiel“ má svätý Ján Pavol II. na začiatku svojej encykliky *Fides et Ratio* (14-IX-1998) na mysli vieru a rozum.
- ¹⁹ J. Daniéliou, *Dios y nosotros*, Cristiandad, Madrid 2003, s. 95.
- ²⁰ Por. svätý Augustín, *Enarrationes in Psalmos*, 41, b. 13-14.

²¹ Svätý Augustín, *Vyznania* III. 6.11.

²² R. Guardini, *La aceptación de sí mismo*, Guadarrama, Madrid 1962, s. 29.

²³ Toto je definícia lásky, ktorú použil J. Pieper vo svojej známej knihe *Čnosti*, Česká křesťanská akademie, 2000.

²⁴ J. Daniélou, *Dios y nosotros*, s. 108.

25 Benedikt XVI., *Homília na sv. omši na zahájení pontifikátu*, 24-IV.2005.

26 Por. Benedikt XVI., *Audiencia*, 30-XI-2011.

27 S. Rubin, F. Ambrogetti, *El Papa Francisco*, 54.

28 C.S. Lewis, *Štyri lásky*, *Návrat domov*, Praha 1997, s. 106.

.....

pdf | document generated
automatically from [https://opusdei.org/
sk-sk/article/ja-hladam-tvoju-tvar-pane-
viera-v-osobneho-boha/](https://opusdei.org/sk-sk/article/ja-hladam-tvoju-tvar-pane-
viera-v-osobneho-boha/) (01.04.2026)